Az üzemi könyvtárak és a munkások művelődése

A művelődéspolitikai irányelvek sarkalatos tétele, hogy egyelőre csökkenjék, később pedig végleg eltűnjön a város és a falu, a főváros és a vidék között fennálló kulturális művelődési különbség és a dolgozó osztályok szellemileg felemelkedhessenek az értelmiséggel egy magasságba. Sokoldalúan kidolgozott terv ez, s az élet minden területén érvényre juttatja a kulturális forradalmat, amelynek egyik eszközét, hatóerejét a könyvtárakban kell látnunk, többek között az üzemi könyvtárakban is.

A művelődés bázisa az újszegedi kenderben

S mit mondanak erről a Szegeden talált tények?

Az Újszegedi Kender- Lenszövő Vállalatnál évente 12 ezer forint áll a könyvtár rendelkezésére új művek beszerzésére, ezenkívül könyvvásárlásra fordítják a könyvtári beiratkozási díjakat, valamint a diafilmek és a vetítőgépek kölcsönzése után esedékes díjakat is. Ilyenformán az évi 14—15 ezer forinttal lehet már úgy gazdálkodni — az önálló üzemi könyvtáros munkájára is építve —, hogy a dolgozók azért forduljanak könyvtárukhoz, mert érdemes, jól járnak vele, ismereteiket, műveltségüket gyarapítja.

Az ezren felüli munkáslétszámból több mint 500 olvasóját számlálja ma már az Újszegedi Kender- Lenszövő Vállalat könyvtára. Az ilyen alapra pedig már fel lehet építeni az üzemi bizományi könyvárusítást is: negyedévenként több mint tízezer forintot itt fordítanak könyvvásárlásra.

Lelkes olvasógárda a Textilművekben

Az előbbiekhez hasonlóan jólesően lehet szólni a Textilművek könyvtáráról is. Szépirodalmi, ismeretterjesztő és politikai, valamint ifjúsági művek beszerzésére évente közel tízezer forintot fordítanak, s az üzem dolgozóinak fele a könyvtár rendszeres olvasója. Havonta pedig háromezer forint értékű könyvet vásárolnak a dolgozók a bizományi könyvárusnál. Mindez alig egy esztendei fejlődés eredménye, mert ennek előtte megállt a könyvtári munka, legalábbis a könyvállomány fejlesztésének mai ütemét nem leltük volna még meg. Pedig nincs függetlenített könyvtárosuk, »csak« olyan ember, aki társadalmi munkában kölcsönöz. Viszont szívügye a könyvek megszerettetése, ajánlása, könyvkiállítások rendezése. Elképzelhető azonban a még nagyobb minőségi és mennyiségi fejlődés a Textilművek könyvtára életében, ha egyszer függetlenített könyvtárosa is lesz.

A két említett üzem könyvtárában végzendő munkát kétféle gyakorlat, de azonos tartalom jellemzi. Ezzel szemben nem is említhető velük egy napon a Szegedi Ruhagyár és a Szegedi Jutaárugyár könyvtárának tevékenysége.

A Ruhagyárban nincs rá pénz?

Nagyon érdemes felfigyelni például a Ruhagyár könyvtárára és arra a tényre, hogy idén még egy szál könyvet sem vásároltak, mert vagy »nem telt« rá, vagy »nem értek« rá a vásárlásra. A múlt évben 1500 forint körüli összeget fordítottak új könyvek vásárlására, azóta semmit. Az üzem több mint 1600 munkásából százötvenen olvasnak a könyvtárból, amelynek állománya el sem éri a kétezer kötetet. S ami könyv van, az is régi, többnyire agyonolvasott. Az üzem illetékes szerveinek vezetői sem keresik fel a könyvtárat, esetleg csak elvétve. S ilyen »pártfogás« mellett érthető, hogy az üzem dolgozói sem látogatják könyvtárukat olyan mértékben, amint ma már kívánatos és elvárható lenne.

Néhány évvel ezelőtt pedig a Ruhagyár könyvtárát a többi szegedi nagyüzem könyvtárai előtt említették mindenütt, ahol a könyvtári munkáról szó esett. Mi történt azóta? Ki a felelős a mostoha körülményekért? Ezt a kérdést nem lehet elkendőzni semmilyen más üzemi kulturális munkával, akármilyen jó legyen is az.

A Jutagyárban is olvasnának

S nagyjából a Szegedi Jutaárugyár könyvtárára is ráillik az előbbiek summája. Egész évre 700 forintból kell gyarapítani az egyébként is szegényes könyvállományt. A majdnem 700 fős munkásállománynak csak alig kéttizednyi része tagja az üzemi könyvtárnak, amelynek kölcsönzési forgalma havonta 300 kötet körül mozog.

Az ismeretterjesztő és politikai művek beszerzése külön történik, az a párttitkár »feladata«, és nem a könyvtárosé, akié pedig kellene, hogy legyen. Hogy lehet két gazdája a szépirodalmi, ifjúsági, politikai és ismeretterjesztő művek beszerzésének, mikor a könyvtári munkát nem lehet így szétválasztani?

Csak négy nagy üzemet említettük példának. Miért, hogy ennyire elütő arculatú lehet az üzemi könyvtár?

A művelődéspolitikai irányelvek pedig nem tesznek különbséget üzemek és dolgozóik között. Nagyon is érthetően fogalmazza meg ez a dokumentum a munkásosztály kulturális felemelkedésére vonatkozó tevékenységet, amelyet csak egyformán lehet értelmezni mindenütt: többet törődni az üzemi könyvtárak életével, munkájával is.

L. F.

Uram Bátyám

Nagyértékű irodalmi emlék került elő Bölöni György gyermekkori hagyatékából

Az Országos Széchenyi Könyvtárban *Bölöni* György elvtárs könyvhagyatékának számba vétele során — többek között — előkerült az »első lap«, melyet életében »szerkesztett«.

Bölöni elvtárs korán, *kilenc éves korában* »szerkesztett« már lapot, amely tartalmát tekintve *humoros lap* volt. Természetesen nem nyomdában állították elő, hanem *kézzel írták* az újságot.

A *Délmagyarországban* adunk elsőnek hírt a nagyértékű irodalmi hagyatékról, melyből egyelőre, sajnos, még csak egy példány és egy szám került elő.

A lapot valószínűleg a felnőttek is támogatták a megjelenésben, hiszen a lapfejet felnőtt kéz írhatta, és csak a szövegi rész származik gyermekkéztől. A lap harmadik oldalán »illusztráció« is van, hiszen indigóval kopírozott kis képet mutat, melyen két leány áll. De vegyük sorra az újságot: A lap feje a következő:

»116. évfolyam. Augusztus 23. 26. szám« áll a felső sorban, majd alatta és középen: *»Uram Bátyám«*, ezután *»Megjelenik minden vasárnap. Egy évre 24. Fél évre 12. Negyed évre 6. Egy hóra 2.«* Ennyit felnőtt kéz írt. Az ezután következő rész már gyermekkéztől származik:

»Adomák. Ma nem mehetsz fürödni, fiam, mert a hasadat fájlalod. — Nem tesz semmit, papa, majd a hátamon fogok úszni.«

A következő adomák már párbeszédesek:

»Bórcsa: Te, Mari, nem is gondolod, mijen jódolga van Náninak ebben a hőségben. — Mari: Miért? — Bórcsa: Azért, mert mindennap kileli a hideg.«

Az utolsó adomának már címe is van: *»Imádkozott. Imádkoztál, fiam, mielőtt fölkeltél? Imádkoztam. Melyiket mondtad. Azt, amelyiket édes apám mondot el, mikor itt jártak a finánczok és megtalálták a dohányt.«*

Eddig a lap tartalma, és végül a »legfontosabb« rész: *»Felelős szerkesztő és kiadó tulajdonos Bölöni György, 1891«.*

Azt hisszük, nem érdektelen ez a kis írás, hiszen sok mindent elárul a fiatal gyermekről és életrajzírói számára igen értékes és érdekes anyagot ad.

Dániel György

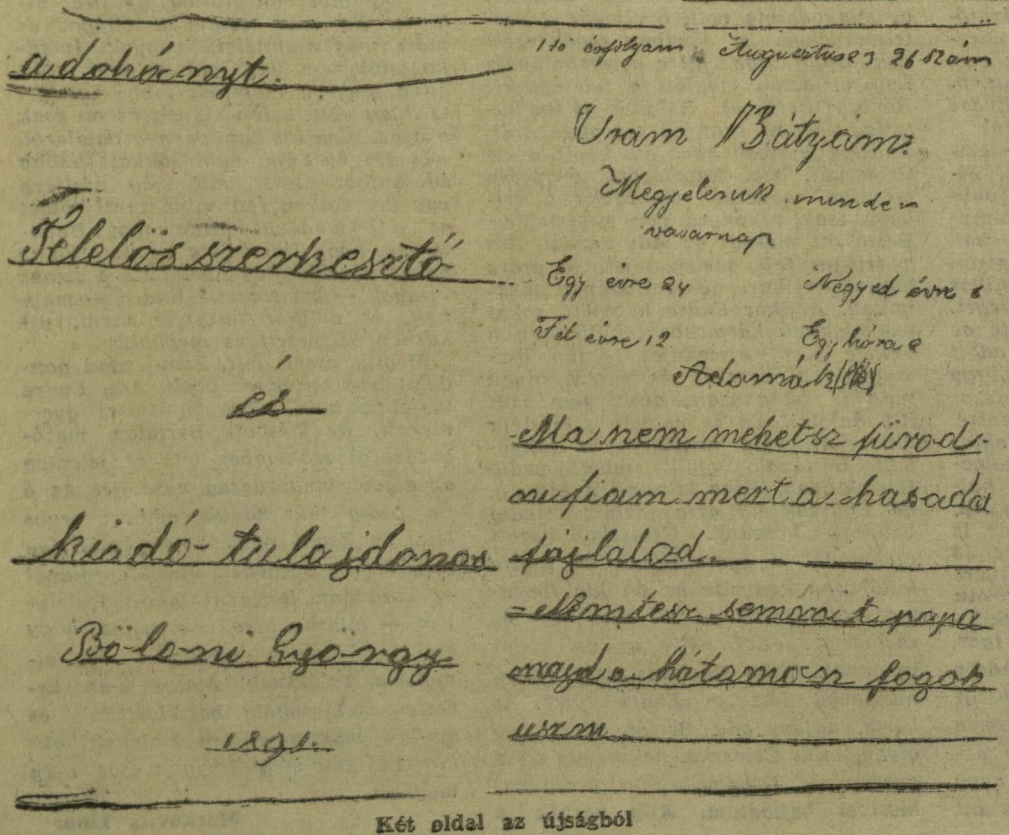
adomákat.
116. évfolyam Augusztus 23 26 szám
Uram Bátyám
Megjelenik minden vasárnap
Felelős szerkesztő
Egy évre 24
Negyed évre 6
Fél évre 12
Egy hóra 2
Adomák
és
Ma nem mehetsz fürödni fiam mert a hasadat fájlalod.
kiadó-tulajdonos
Bölöni György
Nem tesz semmit papa majd a hátamon fogok úszni.
1891.

Két oldal az újságból

Irodalmunk értékrendjéhez

A pártkongresszus fölszólalásai között az irodalom művelői számára különleges jelentőségű volt *Kállai* Gyula beszéde. *»Azt a helyes politikát* — mondotta többek között Kállai elvtárs —, *hogy a könyvkiadásban helyet biztosítunk a polgári irodalom jelentős képviselőinek is az irodalomtudományban, egyesek arra igyekeznek felhasználni, hogy megbontsák a magyar irodalom kialakult marxista értékrendjét és a polgári irodalom képviselőinek túlértékelésével igyekeznek tévútra vezetni a magyar irodalomat«.*

Ha ezt az állásfoglalást nem követi a kérdés behatóbb kifejtése, félreértések forrásává válhat. Elsősorban azért, mert irodalomtudományunk még nem tisztázta, *mi is voltaképpen »a magyar irodalom kialakult marxista értékrendje«*; mi az, ami a korábban — főként 1949 és 1953 között — kialakult értékrendben mai szemmel is maradandó és féltő gonddal óvandó, s mi az, ami az akkori merev irodalompolitika velejárójaként korrekcióra szorul.

Bizonyos, hogy *a magyar líra fejlődésének fővonala Petőfi, Ady és József Attila nevével jelezhető*, s minden olyan kísérlet, amely ezt a forradalmi láncot bármely pontján más névvel próbálná behelyettesíteni, kitéríteni helyes irányából azt az egyenest, mely e három pont folytatásaként húzható. Az *Élet és Irodalom* 1959. október 16-i számában *Tóth* Dezső »Irodalomtörténetírásunk problémái« című cikkében nem egy példát hozott ilyen törekvésekre. Hasonlóan lehetne rámutatni arra a tendenciára is, mely *prózairodalmunk örökségét Mikszáth és Móricz kritikai realizmusa helyett Krudy és más ködlovagok« írásművészetében keresi* — mintegy a modernista nyugati prózairodalom mintáját követő, szürrealista próza elődjeként — vagy legalább is a kettő közötti *hangsúlyváltást* szugerálja. Azt hiszem, vitának itt sincs helye: a magyar kritikai realizmus nagy művészei értékelésében semmi okunk fölülvizsgálatra. Ez persze nem jelenti, hogy az irodalmunk fővonalabába nem tartozó, ám kimagasló életművet ránk hagyó íróink, költőink munkáit ne adjuk ugyanolyan gondossággal és mértékben közre, mint az ellenforradalom óta igen helyesen teszi könyvkiadásunk. Ezt különben Kállai Gyula is hangsúlyozta.

Ha a Petőfi, Ady, József Attila, illetőleg a Mikszáth—Móricz-vonal értékelését illetően vitára nincs is ok, bizonyára *nem tekinthető még megnyugtatóan lezártnak néhány más, századunkbeli klasszikus helye és egymáshoz való kapcsolódása.* Erre legjobb példa *Szabolcsi* Miklós érdekes és számomra teljességgel meggyőző korrektúrája, melyet *Kardos* Pál könyvével kapcsolatosan a hallgatólagosan elfogadott, s Kardos által mintegy kodifikálni akart *Nagy Lajos-portrén* tett. Világos, hogy míg Kardos összképéből — a kommunista író alakjának rajzából — olyan disszonáns színek és vonalak ütnek ki, melyek lehetetlenné — vagy erőszakolttá — teszik Nagy Lajos proletáríróvá minősítését, addig Szabolcsi új helymeghatározásából — *Nagy Lajos kispolgári demokrata író, aki a forradalmi föllendülés szakaszaiban együtt küzd a kommunistákkal, az apály idején leszakad* — sokkalta érthetőbbé válnak Nagy Lajos életművének letagadhatatlan ellentmondásai, megnyugtatóbbá lesz oeuvre-jének summázó értékelése, helye irodalmunk fejlődésében.

Vitatható az Ady utáni líra nagy művészeinek értékrendje is, melyet *Kardos* László Tóth Árpád-monográfiája végén a *Juhász Gyula, Tóth Árpád, Babits Mihály, Kosztolányi Dezső* rangsorral rögzített. Ismeretes, hogy e sorrend kialakításában nagy szerepe volt részint *Bóka* László 1951-es Juhász Gyula-tanulmányának, másfelől az ötvenes évek túlzottan szűkkeblű Babits-megítélésének. Az utóbbi évek mind a két szélsőséges álláspontot lényegesen módosították: Juhász Gyulának retusált, ellentmondásait elhanyagoló, a valóságosnál egyértelműbbé formált arcképét ma árnyaltabban, mértéktartóbban festjük meg, Babitsot pedig ragyogó formaművészete mellett háborúellenes és antifasiszta humanizmusáért is többre becsüljük, mint korábban, s ha nem is szépíthetjük 1919 utáni magatartását, arisztokratizmusát, nem is nézzük csupán ennek a gyöngeségnek és ennek az írói, szerkesztői, kurátori attitudnek *egyetlen szempontja* alapján. Így joggal vetődhet föl a kérdés: *helytálló-e még a Kardos László fogalmazta értékskála,* nincs-e szükség — éppen a helyes marxista megítélés érdekében — ugyanolyan jellegű újraértékelésre, amilyen Nagy Lajos esetében gyümölcsözőnek, az igazabb, hitelesebb írói arculat megismeréséhez nélkülözhetetlennek bizonyult. A fölvethető kérdések bokrából ezúttal csak a tárgyhoz illően, Juhász életműve negatívumait hozná föl. *Költői oeuvre-je rendkívül gazdag, de egyenetlen;* formaművészete nem éri el társainak, az említett költői »kvartettnek« szintjét; kevés változatosságot hozott a verselése; ritmusai hanyagok, rímei gyakran pongyolák; »örök-egy« bánata a verseit egyfolytában **végigolvasó előtt már-már férfiatlannak,** síránkozónak hat. Világnézeti fejlődését újra meg újra visszaveti a vallásos lemondásnak, letörtségnek egész életművét átszövő, bár kétségkívül sajátos és életszakaszonkint más-más módon értékelhető fáradt hangja. Ellentmondásait növelik — különösen a forradalmak bukása után — magyarság-verseinek nacionalista felhangjai, a búsmagyarság és a szomszédnépek ellen is vétő irredentizmus frázisai.

Kétségtelen, hogy Bóka László 1951-es — egyébként úttörő jelentőségű — tanulmánya, s nyomában *Kispéter* András Juhász Gyula-monográfiájának sommás Juhász-arcképe helyesbítésre szorul, nemcsak számos téves életrajzi kép, adat, hanem az életmű egyes darabjainak túlságos pozitív megítélése miatt is. Bóka László legújabb egyetemi jegyzetében azt írja: »Az a meggyőződésem, hogy Juhász Gyula költészetének forradalmi jelentőségét előtérbe állítani nem vulgarizáló túlzás volt, hanem kötelező igazságtevés, hiszen ezért szorult háttérbe életében... Ha hibáztunk Juhász Gyulával szemben, ott vétettünk ellene, hogy nem mutattuk meg eléggé útjának szörnyű kaptatóit s buktatóit, meredekségükben és mélységükben s főként ott, hogy nem mutattuk meg tájköltészetének, csodálatos szerelmi költészetének szerves összefüggését forradalmi humanizmusával, hogy nem állítottuk politika költészetének szólamoktól mentes, meleg emberségét, vizionárius szépségét, nyelvi és formai egyszerűségét és gazdagságát, példaként költőink elé. Ez még mindig a jövő feladata...«

Ebben sok igazság van. Már Babits rámutatott Juhász költészetének egyik titkára, *a formai igénytelenség látszata mögötti költői értékeire, az egyszerűségében rejlő tisztaságára, póztalan szépségére.* József Attila számára ezzel vált Juhász lírája a legkitűnőbb költői iskolává. De nem kevésbé volt az tartalmi értékei, kincsei révén: lehet-e véletlen, hogy a legszélesebb tömegek annyira szeretik Juhász Gyula szerelmesverseit, tájverseit, még az emberi bánat és szenvedés sokakban visszhangos strófáit is? *A verseiből kiáradó meleg emberség, a minden szenvedővel egy-testvér költő mély humanizmusa olyan rokonszenves, nagy poétát mutat, akinek értékeit nem homályosítják el alkatából, szerencsétlen egyéni sorsából és a nemzet történelméből következő félrecsúszásai sem.* Annál kevésbé, mert jórészt erényeiből fakadnak ezek is. Babitsot például megvédte az irredenta irányában történő kisiklástól arisztokratizmusa, *ugyanaz* az apolitikus tartása, amely a radikalizmustól, szocializmustól is távol tartotta. S Juhászt voltaképpen ugyanaz a közéleti ambíció sodorta bele elfogult és téves ítéletekbe, amely másfelől a munkásmozgalomba is elvezette, s amelynek költői eredménye ouevre-jének legértékesebb része: *a munkásosztály életének s küzdelmének Ady után és József Attila előtt legnagyszerűbb művészi visszatükrözése és történelmi megörökítője.* Juhász a Nyugat-nemzedék balszárnyát jelenti már ifjúságában is, s még inkább az ellenforradalom világában. Az 1918—19-es forradalmak idején egyike a legprogresszívebb magyar íróknak, költőknek, s az ellenforradalom világában is hű marad néhány alapvető forradalmi eszméhez: a demokráciához, a köztársasághoz, és a munkásság történelmi hivatásának gondolatához. *A munkásmozgalomban való tevékeny szereplésével a legközvetlenebb elődje lett József Attilának.* Jelképes, de korántsem véletlen, hogy 1924—25-ben ő vezette be a fiatal diákpoétát, a későbbi proletárköltőt a szegedi Munkásotthonba.

A munkásosztály mellett Juhász a magyar parasztság sorsának egyik legnagyobb lírai ábrázolója is. Kortársai közül ki sem hasonlítható az ő plebejus magyarságához, népiségéhez, s ha életműve mutat is érintkező pontokat a narodnyik mitológiával, a paraszti sorsot döbbenetesen idéző tápai versei a példák, hogy a magyar faluban elsősorban a lefojtott társadalmi erőket, a »nagy aratásra« váró »nincstelen szegények« forradalmas indulatát látja és láttatja meg.

Lehetetlen ehelyütt »katalogizálni« Juhász Gyula életművének pozitívumait, negatívumait, mérlegre tenni, majd ugyanígy részletezve összevetni Babits tiszteletre méltó, nagy elmét, mélységesen vívódó gondolkodót és páratlan formaművészt sejtető ouevre-jével; irodalomtörténeti művek egész sora fogja mindezt elvégezni. De arra talán a fölvillantó utalások is elégségesek, hogy megállapíthassuk: *a Juhász-portrénak és a Babits-arcképnek ellentétes irányú, de végső soron a helyesebb, igazabb megítélést szolgáló korrekciója nem teszi elavulttá irodalomtörténetünknek az Ady utáni líra értékeit rögzítő rangsorát sem.* Amint a Petőfi—Ady—József Attila-, illetve Mikszáth—Móricz-vonal fölszabadulás utáni irodalomtudományunk maradandó értékskálája, éppúgy helyes sorrendet jelentett a Juhász Gyula—Tóth Árpád—Babits Mihály—Kosztolányi Dezső-sor is. Az értékrend persze nem öncél, s nem lehet mechanikus, katonás rangsor sem. Csupán azt mutatja, hogy mai irodalmunknak honnan kell *elsősorban* merítenie példát, ihletet.

Péter László